

התורה חושפת לנו כאן נמען מפתיע של המכות - לא רק מצרים ולא רק פרעה, אלא גם עם ישראל. אלוהים שולח שוב את משה להתרות בפרעה ולנהל איתו משא ומתן על שחרור בני ישראל לא כי הוא חושב שפרעה באמת יסכים לכך. הוא עושה זאת כדי לבנות את הסיפור שעם ישראל יספר לילדיו ולנכדיו, כך שגם הם יחוו את אירועי יציאת מצרים וידעו את ה'. כך אמנם רש"י מתרגם את המילה 'התעללתי'. לא מדובר באכזריות אלא במעין משחק. משחק שיגרה את סקרנותם של ילדי בני ישראל.

כאן אנו נחשפים לאחד הגורמים המרכזיים המעצבים את יציאת מצרים. אלוהים משחק עם פרעה לא רק כדי להגחך את האגו המנופח של פרעה ואת החשיבות העצמית שהקנה לעצמו אלא גם כדי לבנות את המאורע ההיסטורי הזה בצורה שבה ניתן יהיה לספר אותו הלאה. אלוהים מכניס מתח והצגה למשא ומתן עם פרעה, למרות שאין סיכוי שמשוה יצא מכך, כדי לנפח את הממד התיאטראלי שבסיפור וכך ניתן יהיה לספר אותו בצורה מרתקת מאב ואם לבן ובת. ואכן, מדי שנה יספר העם היהודי לדור הצעיר כיצד משה התרה בפרעה פעם אחר פעם, ניסה לשכנעו לשחרר את ישראל, ופרעה התעקש והתעקש עד שנשבר במכת בכורות.

אנו נחשפים כאן – אולי לראשונה – לאופן שבו אלוהים לא רק פועל בהיסטוריה אלא גם מבקש לעצב את האופן בו נזכור את פעולותיו. הוא לא רק יוצר אירועים אלא גם מכוון מסורת. וכשמדובר במסורת, ה'איך' לא פחות חשוב מה'מה'. יש צורך להשקיע זמן לא רק בתוכן הסיפור אלא גם, ואולי בעיקר, בדרך שבה נספר אותו.

זהו מסר חשוב עבור כל מי שמבקש להנחיל ערכים או אפילו מידע לדור הבא. אם אנו מעוניינים שילדינו ימשיכו את דרכנו המוסרית והרוחנית, עלינו להשקיע מאמץ לא קטן לא רק במעשים שאנו עושים איתם אלא גם בצורה

כיצד בונים סיפור?

עבורנו, התסריט כבר די ידוע מראש. עוד שלוש מכות נותרו בקנה. משה יתרה בפרעה, שאם אין הוא משחרר את בני ישראל הוא יחטוף מכה חזקה. פרעה יסרב והמכה תבוא. פרעה יתקפל והמכה תיפסק, ואז יתחזק ליבו והוא יסרב לשחרר את ישראל, עד המכה הבאה.

לא רק אנחנו, הקוראים, יודעים שכך יקרה. גם משה עצמו יודע זאת. הרי בהתגלות בסנה אלוהים אמר לו שפרעה יסרב לשחרר את ישראל, ורק כאשר הוא יאיים להרוג את בנו בכורו, הוא יסכים לשחרר את ישראל (ראו שמות ד, כא-כג). משה אפוא יודע שלא מכת הארבה וגם לא מכת החושך יוציאו את בני ישראל ממצרים. מדוע, אם כן, עליו שוב לבא אל פרעה ולהתרות בו על מכת הארבה? הרי מדובר במשחק מכור מראש. מדוע שלא יישאר במקומו ופשוט יביא את המכות אחת אחרי השנייה, עד שפרעה יישבר?

תשובה מעניינת לכך ניתנת בפסוקים עצמם:

”בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו למען שתי אתתי אלה בקרבו. ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אתתי אשר שמתי במ וידעתם כי אני ה'”.

אנו מבצעים אותם. לא רק המילים חשובות אלא גם המנגינה. לא רק התוכן חשוב אלא גם האווירה שאנו יוצרים מסביבו. תפקידנו לייצר עניין, מתח וחוויה בנלווה למעשה היבש, כדי שיהיה מצע שעליו יוכל הדור הצעיר לשאת אותו הלאה.

כשאנו מברכים את הילדים בערב שבת ומכניסים אותם תחת הטלית, כאשר אנו מנגנים את התפילה במנגינות שובות לב, כאשר אנו מאריכים בסעודות שבת בסיפורים ושירים – אנחנו לא מקיימים צו הלכתי מפורש. אבל אנחנו עושים בכך מעשה חיוני לשמירת המסורת, לא פחות ממעשה המצווה עצמו. בסופו של דבר, זה מה שילדינו ייקחו איתם הלאה, לדור הבא – את המנגינות, את הטעמים, את החוויות. זהו המצע שנושא עליו את התוכן.

בשנת 1964, יגיע הפילוסוף מרשל מקלוהן למסקנה זהה לכך, כשיטען ש"המדיום הוא המסר", ובכך יקבע את דרכה של התקשורת בעידן המודרני. את המסר הזה לימדה אותנו התורה מראשית הדרך, ובכך אולי שימרה אותנו כעם נצחי. בכל ליל סדר, כשאנו מספרים מחדש את הסיפור האלמותי על עשר המכות ויציאת מצרים בהצגות ופעלולים (כמו הטפת דם מן הכוס, החבאת האפיקומן), אנו ממשיכים את ההצגה הגדולה שעלתה לבימת ההיסטוריה לפני אלפי שנים, ואשר שינתה את פני העולם. כך אנו מנחילים את רעיון החירות לנו, לבנינו ולסביבתנו.